

Läromedelsbarometern

En statistiköversikt över läromedelsinköp i Sverige

December 2023

Inledning

Under många år har svenska elevers kunskapsresultat i skolan varit i fokus i den politiska debatten. Olika orsaker och lösningar har presenterats kring skolans utveckling, men länge saknades en diskussion kring vikten av läromedel och tillgången till dessa. Dessbättre har läromedel och deras betydelse för elevernas kunskapsutveckling fått allt större uppmärksamhet de senaste åren.

Elevers rätt till likvärdig tillgång till kvalitativa läromedel är en fråga som ökat i betydelse de senaste åren. Den politiska medvetenheten om läromedlens värde för kunskapsutvecklingen i skolan har vuxit, inte minst tack vare slutbetänkandet från Läromedelsutredningen som presenterades 2021, det vill säga under förra mandatperioden. Efter valet 2022 fick Sverige en ny regering och i budgetpropositionen för 2023 satsas sammantaget nästan 1,8 miljarder kronor över tre år på att förbättra tillgången till läromedel. Under våren 2023 avsatte regeringen 685 miljoner kronor i statsbidrag för att huvudmän ska kunna köpa in mer läroböcker och lärarhandledningar. Syftet med bidraget är att göra skolan mer likvärdig och öka undervisningens kvalitet. Hur satsningen har fallit ut under dess första år är vid författandet av denna rapport ännu inte klart.

Under hösten 2023 lämnade regeringen också över en proposition Stärkt tillgång till läromedel, där *"regeringen föreslår ändringar i skollagen (2010:800) i syfte att stärka elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel. De bestämmelser som reglerar vad eleverna ska ha tillgång till i utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska förtydligas."*

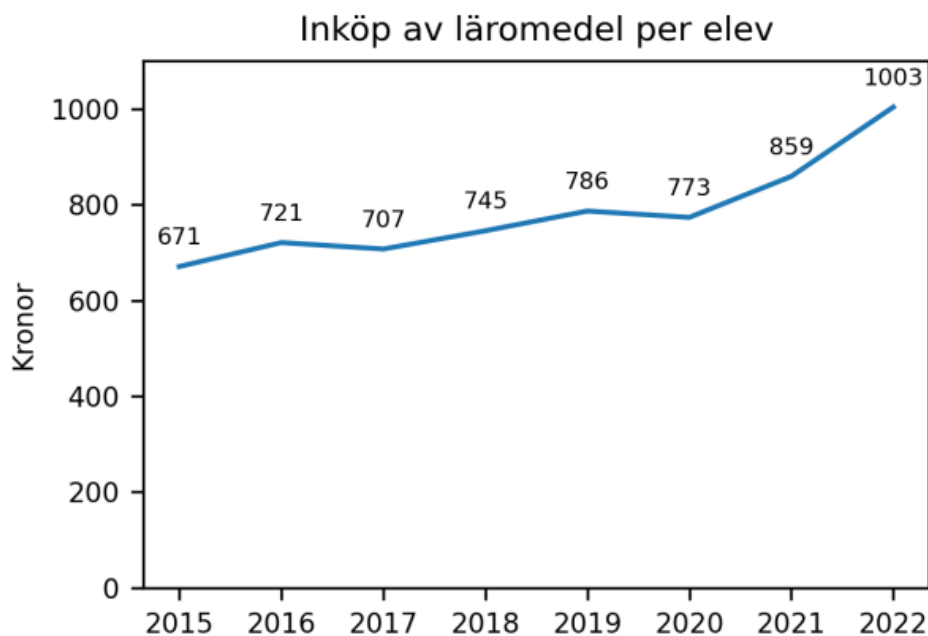
Läromedelsföretagen ställer sig bakom förslaget till ny lagstiftning. Om den nya lagstiftningen följs upp på ett bra sätt kan en strukturell förändring som denna, göra väldigt stor skillnad för svenska elevers möjlighet att nå kunskapsmålen. Även fortsättningsvis kommer det att saknas nationell statligt framtagen statistik om tillgången till läromedel. Vilket försvårar uppföljning av reformen.

Läromedelsföretagens medlemmar producerar cirka 95 procent av alla läromedel i Sverige, vilket möjliggör framtagandet av Läromedelsbarometern. Läromedelsbarometern är en statistiksammanställning som Läromedelsföretagen ger ut och som möjliggjort en årlig uppföljning av läromedelsförsörjningen i den svenska grundskolan.

Rapporten har följt utvecklingen gällande ett antal nyckeltal kopplat till läromedelsinköp i Sveriges kommuner. Läromedelsbarometern ger en lägesbeskrivning av likvärdigheten i kommuner och regioner i Sverige och undersöker närmare vilka faktorer som påverkar hur läromedel prioriteras.

Rapporten utgår i huvudsak från distributionsföretaget Läromedias statistik över kommunala huvudmäns inköp av läromedel, SCB:s statistik över elevantal per kommun och befolkningens utbildningsgrad samt Skolverkets redovisade siffror över de kommunala huvudmännens totala kostnader för utbildning per elev.

Under 2022 ökade inflationstakten enligt KPIF med 10,2 procent vilket kan ha haft inverkan på statistiken.

De viktigaste slutsatserna från 2022 års Läromedelsbarometer

Sverige köper betydligt mindre läromedel än våra grannar i Norge och Finland

Trots en ökning av läromedelsinköp i landet, ligger Sverige fortfarande lågt i jämförelse med Norge och Finland. Till årets upplaga av Läromedelsbarometern har det inte gått att sammanställa ny statistik från Finland och Norge för motsvarande period, men man kan konstatera att de svenska inköpen under 2022 inte nått upp till någon av grannländernas inköp från året innan. Det är därmed troligt att Sverige fortsatt ligger efter Finland och Norge vad gäller inköp av läromedel per elev.

Betydande skillnader mellan landets kommuner

Tillgången till läromedel varierar beroende på i vilken kommun en elev går i skolan. Statistiken visar att skillnaderna kvarstår även genomsnittligt sett över de tre senaste åren.

Positiv trend med mer läromedel, men klyftorna kvarstår

Trenden är positiv med större inköp av läromedel än föregående år. I årets ranking av kommuners läromedelsinköp kan vi se att klyftorna mellan de bästa och sämsta kommunerna har minskat. Mellan högsta och lägsta inköp skiljer det 1578 kronor per elev, vilket kan jämföras med 2021 då siffran var hela 2000 kronor per elev. Relativt sett är dock klyftorna fortsatt stora där skillnaden mellan högst och lägst inköp alltså är betydligt större än den genomsnittliga inköpsnivån på 1003 kronor.

Fler kommuner i bästa kategorin

Fler kommuner köper läromedel för mer än 1000 kronor per elev och år, samtidigt har också antalet kommuner som köper för mindre än 600 kronor minskat. Trenden är således positiv, men andelen kommuner som gör små inköp av läromedel är fortsatt hög.

Ökat behov av statlig statistik

Nästan all distribution av läromedel till kommunala grundskolor har skett genom en enda distributör, vilket möjliggjort sammanställningen av den statistik som ligger till grund för Läromedelsbarometern. Framgent kommer distributionen delas mellan flera aktörer, vilket kan få konsekvensen att tillförlitlig statistik inte längre finns att tillgå. Eftersom det ligger i allas intresse att se hur den nya lagstiftningen och de statliga bidragen till inköp av vissa läromedel påverkar tillgången till läromedel har behovet av statlig statistik därför ökat snarare än minskat.

Elevers tillgång till läromedel behöver de föreslagna garantierna i skollagen

Resultatet i årets Läromedelsbarometer, med fortsatta klyftor mellan kommunerna, visar tydligt att det inte räcker att tillföra pengar – kommuner kommer ändå att göra på olika sätt. De finansiella satsningarna behöver kombineras med ny lagstiftning om alla elevers rätt till läromedel. Sådan lagstiftning är planerad att träda i kraft 1 juli 2024 (när denna rapport författas har riksdagen ännu inte fattat beslut), vilket är ett mycket positivt steg. När lagstiftningen väl är på plats behöver denna följas upp av ansvariga myndigheter så att elevernas rätt till läromedel garanteras även i realiteten.

Stark läromedelstrend i Överkalix

Överkalix satsade mycket på läromedel även under 2022, vilket syns i statistiken. 2021 satsade kommunen näst mest på läromedel och i år toppar den listan. Kommunen köpte därmed mest läromedel i landet under året (1896kr/elev).

Definition av läromedel öppnar för möjligheter

Det har tills nu inte funnits någon juridisk eller statlig definition av vad ett läromedel är. Otydligheten har inneburit svårigheter både att ställa krav på huvudmän att tillgängliggöra läromedel för eleverna, men också att följa utvecklingen genom exempelvis statlig statistik. I stället har avsaknaden av en definition gett utrymme åt tolkning och möjlighet för aktörer att marknadsföra sina produkter som läromedel, trots att materialet inte följer läro- och kursplaner. Även andra kvalitetsbrister har förekommit i material som i vardagstal benämns läromedel utan att denna benämning på ett enkelt sätt kunnat ifrågasättas.

Ett införande av en tydlig och nationell definition av vad som får benämnas som läromedel är en central del som berörs i Läromedelsutredningens slutbetänkande. I den föreslagna propositionen finns en definition med, vilket nu öppnar upp för både statlig statistik och uppföljning av elevernas faktiska tillgång till läromedel hos enskilda huvudmän. Definitionen kommer också underlätta för lärare att välja läromedel av hög kvalitet.

Vad är ett Läromedel? Läs mer i Läromedelsföretagens [kvalitetspolicy](#).

Statlig statistik saknas fortfarande

I dagsläget finns ingen officiell, heltäckande statistik över läromedelsinköp i Sverige och ingen svensk myndighet har heller i uppdrag att sammanställa sådan data. Som nämnts ovan har avsaknaden av en nationell definition för vad som utgör ett läromedel nästintill omöjliggjort en sådan sammanställning av en svensk myndighet. Nu ser detta hinder ut att försvinna. Den statistik som används för att sammanställa Läromedelsbarometern bygger på distributionsföretaget Läromedias statistik över kommunala huvudmäns inköp av läromedel. Läromedelsbarometern ger därmed en överblick av hur det ser ut med tillgängligheten av läromedel i svenska skolor.

Läromedelsbarometern mäter inköp av läromedel till kommunala skolor. Enligt Skolverket är det cirka 16 procent av landets grundskoleelever som går i en fristående skola. Eftersom friskolornas läromedel distribueras på annat sätt finns dessa skolors inköp inte med i statistiksammanställningen som Läromedelsbarometern bygger på. Några tillförlitliga data för dessa huvudmäns läromedelsinköp finns inte att tillgå.

För att möjliggöra en fullständig bild av svenska elevers tillgång till läromedel behövs en heltäckande nationell statistik över läromedelsinköp där samtliga skolor, såväl kommunala som fristående, inkluderas. I och med att en definition av läromedel samt att krav på tillgång till sådana skrivs in i Skollagen, borde staten även ta ansvar för att sammanställa heltäckande statistik på området.

Risk för framtida brist på statistik

Eftersom det fortfarande saknas statligt sammanställd statistik är Läromedelsbarometern i dagsläget den enda nationella sammanställningen över läromedelsinköp i Sverige.

Läromedelsföretagens medlemmar ger ut cirka 95 procent av alla läromedel i Sverige och distributionen till kommunala huvudmän hanterats i stort sett av en enda aktör, Läromedia. Då endast 16 procent av grundskoleeleverna går i fristående skolor, ger Läromedias statistik en god bild av tillgången av läromedel i svensk grundskola.

Efter förändringar i ramavtalen för läromedelsinköp ska distributionen framgent skötas av flera aktörer. Det innebär att det i framtiden blir mer komplicerat att sammanställa statistik över kommunala läromedelsinköp.

Om möjligheten att sammanställa statistik upphör kommer Sverige helt sakna överblick kring hur tillgången till kvalitativa läromedel ser ut för svenska elever. Behovet av nationell statlig statistik blir därmed extra tydligt, inte minst för möjligheten att följa upp och utvärdera regeringens satsning på närmare 1,8 miljarder över tre år för att öka tillgången till läromedel i svenska skolor.

Bristande likvärdighet i svensk skola - läromedelsförsörjningen är inget undantag

Läromedelsföretagen har bland annat undersökt kopplingen mellan läromedelsinköp och andra kvalitetsfaktorer i skolan. Som tidigare år visar statistiken att det inte finns några tecken på att kommuner som kan betraktas som socialt mer utsatta, kompenserar detta genom att göra större inköp av läromedel. Med andra ord används inte läromedel som ett generellt kompensatoriskt verktyg i skolan. 2022 har antalet kommuner som köper läromedel för mer än 1000 kronor per elev och år ökat jämfört med tidigare år, samtidigt har antalet kommuner som köper för mindre än 600 kronor blivit färre. Trots den positiva trenden måste man dessvärre konstatera att antalet kommuner som lägger relativt lite resurser på inköp av läromedel är fortsatt högt.

Statistiken visar tydligt att förutsättningarna att bedriva undervisning skiljer sig påtagligt mellan olika kommuner i Sverige.

Positiv trend – men i en nordisk kontext hamnar Sverige fortfarande på efterkälken

Årets statistik visar att det finns stora skillnader i hur mycket som investeras i läromedel för grundskolan. Utvecklingen är också gynnsam, även om ökningen sker från låga nivåer satsar kommuner idag mer på läromedel än tidigare. De

genomsnittliga inköpen av läromedel per elev för Sverige har ökat från 671 kronor till 773 kronor mellan 2015 och 2020. År 2021 låg motsvarande siffra på 859 kronor och 2022 har det skett en ökning till 1003 kronor.

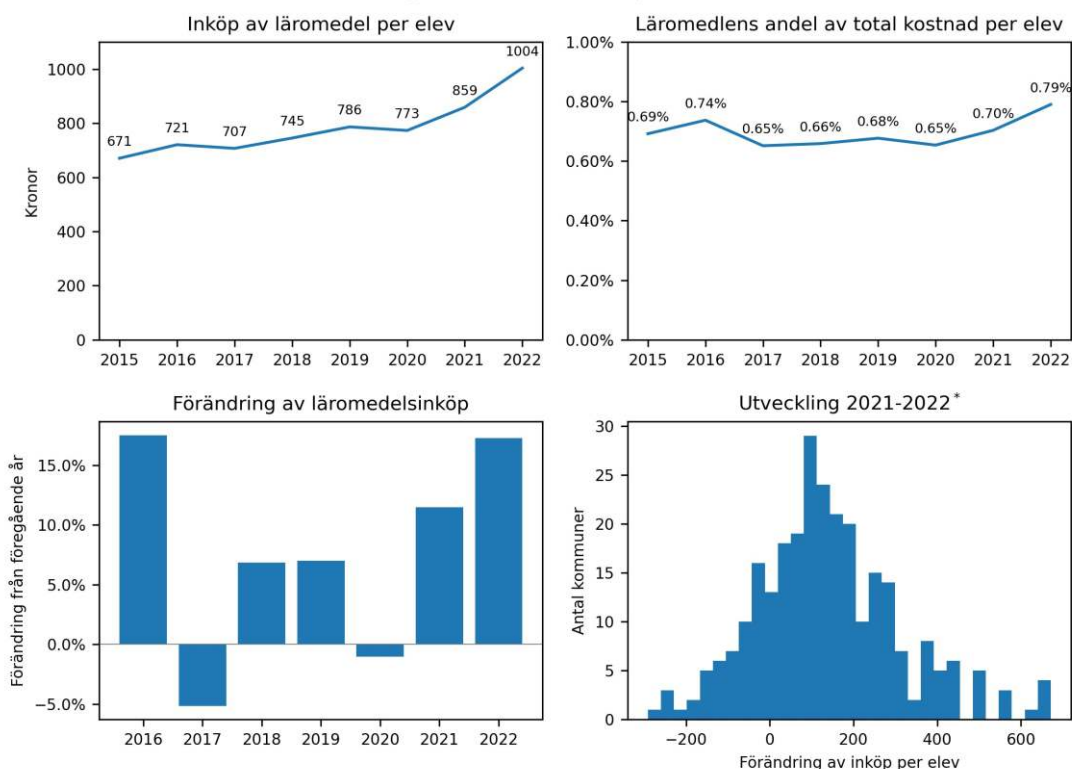
Den relativa ökningen från 2015 till 2022 är därmed betydande, men når ändå inte upp till tidigare års jämförbara statistik i Finland och Norge. Dessvärre har statistik för våra grannländers inköp av läromedel under 2022 inte varit tillgänglig när denna rapport skrivs. Då det inte är troligt, eller för den delen önskvärt, att Sverige passerat dessa länder genom att deras inköp sjunkit är det troligt att Sverige även fortsatt ligger efter sina grannländer vad gäller läromedelsinköp. Mer om läromedelsinköp i våra grannländer finns längre fram i denna rapport.

Liten positiv utveckling över tid som andel av totala kostnader

Läromedelsinköpen under 2022 följer alltså en långsiktigt positiv trend där vi kan se att flera kommuner ökat läromedelsinköpen jämfört med föregående år. Sett till läromedlens andel av den totala kostnaden per elev sker också en ökning på 0,09 procentenhet mellan 2021 och 2022, vilket motsvarar en procentuell ökning på cirka 12,9 procent. På lite längre sikt är däremot ökningen ungefär densamma: mellan 2015 och 2022 har förändringen av läromedlens andel av den totala elevkostnaden gått från 0,69 procent till 0,79 procent, en förändring på 0,1 procentenheter eller cirka 14,5 procent.

Endast 28 av 290 kommuner satsar mer än en procent av skolans budget på läromedel, men det innebär ändå en ökning på 17 fler kommuner jämfört med året innan.

Utveckling av läromedelsinköp 2015-2022

* I diagrammet har outliers med större minskning (8 st) än 300 eller ökning (7 st) än 700 kronor exkluderats för att ge en tydligare bild av fördelningen

Läromedelsinköp i Norge och Finland

Sverige har de senaste åren förbättrat den genomsnittliga nivån på läromedelsinköp per elev, även i jämförelse med våra grannländer. Under en lång tid har läromedelsområdet varit eftersatt, vilket medfört att den totala tillgången på läromedel i den svenska skolan är mycket låg.

Då statistik för de nordiska grannländerna saknas för 2022, har vi i denna rapport jämfört Sveriges nya statistik med statistik från tidigare år i Norge och Finland. Trots ökade inköp sedan mätningarna började når inte Sverige upp till samma nivå som Norge och Finland hade under 2020 eller 2021.

I en nordisk jämförelse sticker Norge ut markant med 1641 kronor i läromedelsinköp per elev för 2021. Ökningen från 2020 till 2021 är kopplad till införandet av nya läroplaner och därmed är siffrorna för 2021 något högre jämfört med ett normalår, som år 2020 då motsvarande siffra låg på 1120 kronor.

Siffran på läromedelsinköp i Finland för år 2021 låg på ungefär samma nivå som för år 2020. År 2021 köptes läromedel för 1328 kronor per elev jämfört med år 2020 då den motsvariga siffran låg på 1362 kronor.

Även om det skett en ökning i läromedelsinköp i Sverige visar alltså statistiken att vi med 1003 kronor i läromedelsinköp och per elev ligger fortsatt efter våra nordiska grannländer.

Lista över de 10 kommuner som köpte mest läromedel under 2022

	Kommun	Summa per elev
1	Överkalix kommun	1896 kr
2	Tjörn kommun	1882 kr
3	Arvidsjaur kommun	1758 kr
4	Västerås kommun	1756 kr
5	Nykvarn kommun	1738 kr
6	Göteborg kommun	1735 kr
7	Huddinge kommun	1657 kr
8	Boden kommun	1643 kr
9	Örnsköldsvik kommun	1603 kr
10	Ragunda kommun	1596 kr

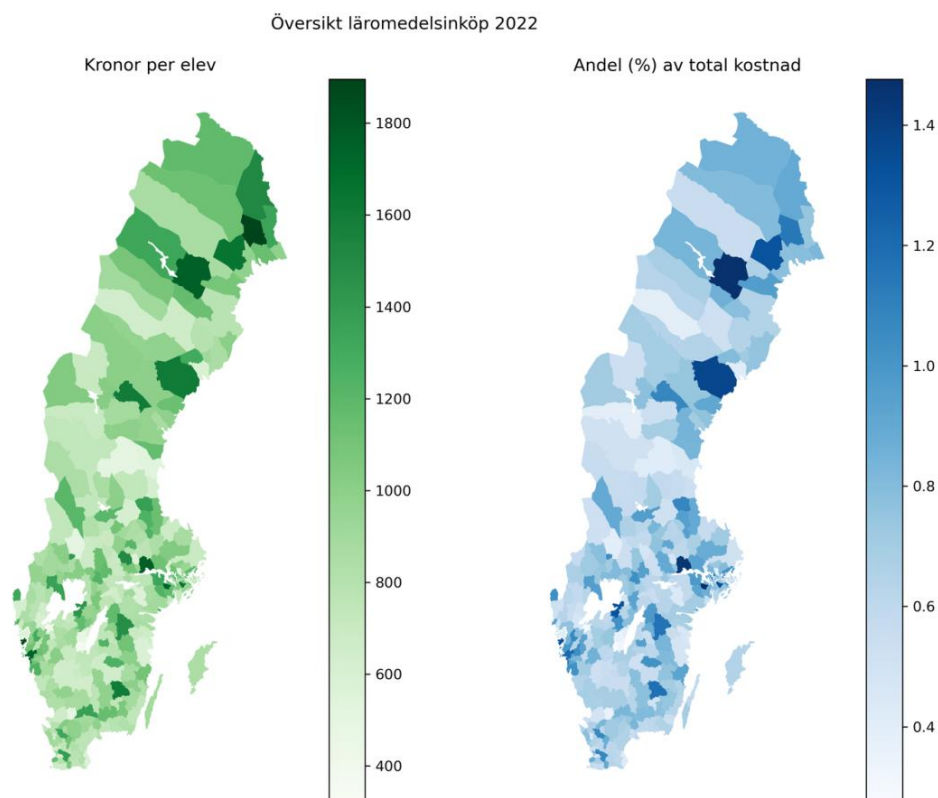
I senare avsnitt redovisas rankingutveckling över en treårsperiod för samtliga av landets 290 kommuner.

Geografiska jämförelser visar på bristande likvärdighet

Skillnaden i läromedelsinköp mellan kommuner i Sverige under 2022 är betydande, trots det noteras en utveckling där klyftorna minskar något mellan de kommuner som köper in mest och de som köper in minst.

Översikt av läromedelsinköp 2022:

Kronor per elev / andel (%) av total kostnad

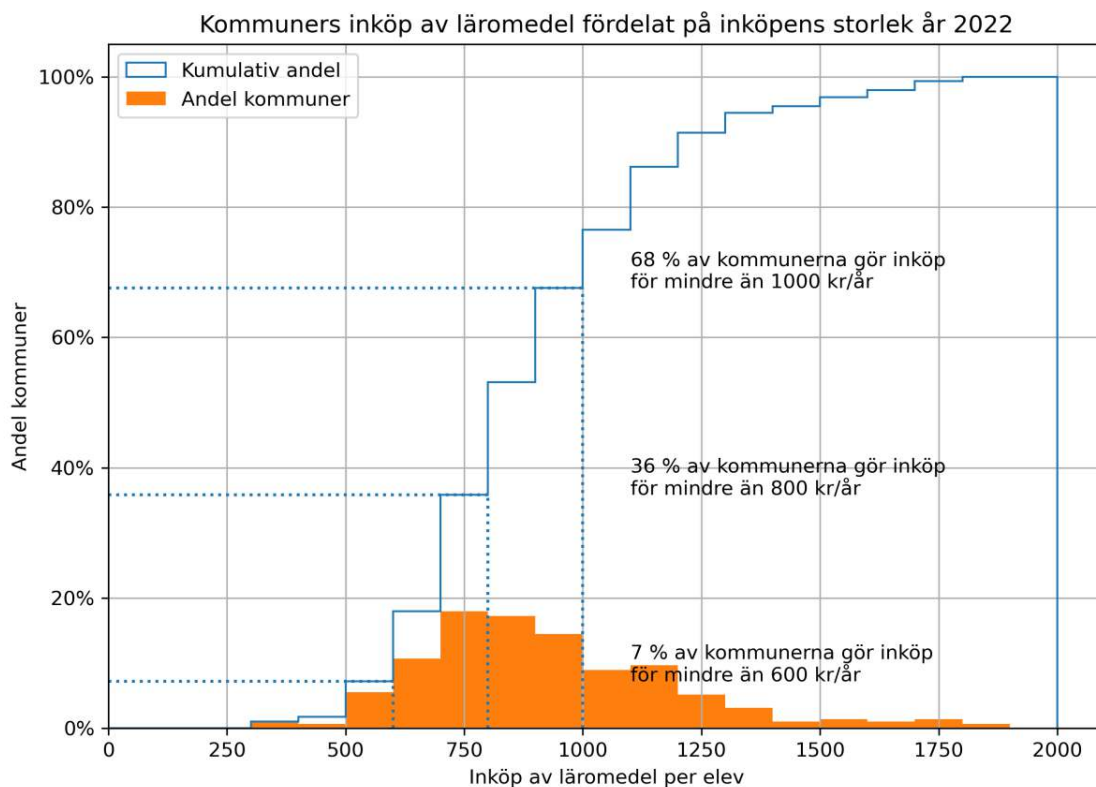
Positiv trend men fortsatta klyftor mellan kommunerna

Cirka var tionde kommun i Sverige köpte in läromedel för mindre än 600 kronor per elev. Vilket är betydligt lägre än föregående år då en femtedel av alla kommuner hamnade på denna låga nivå.

Bilden nedan visar hur stor utgift i kronor kommuner har för läromedel per elev. Skillnaden mellan den kommun i Sverige som köpte in läromedel för minst pengar per elev och den som köpte in för mest, är avsevärd. Den kommun som köpte in för mest avsatte 1896 kronor för varje elev medan den av landets 290 kommuner som spenderade minst la 318 kronor per elev.

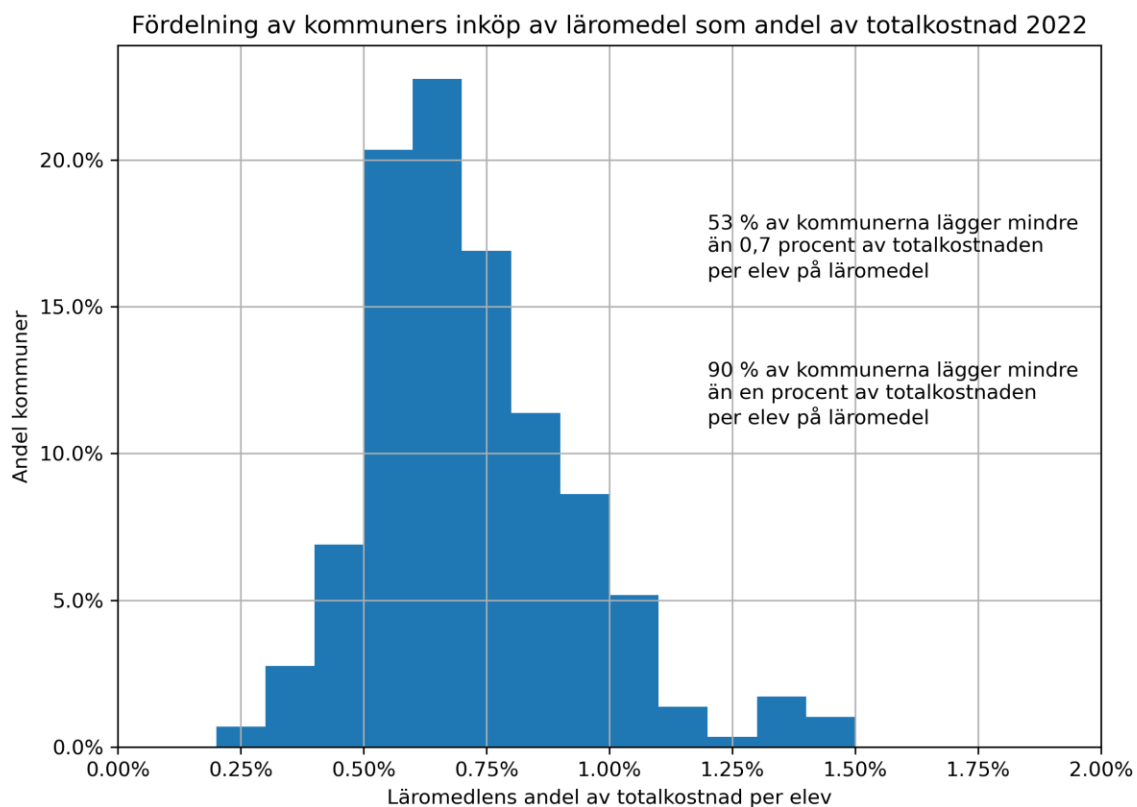
Om vi jämför 2022 med 2021 kan vi se att:

- 68 procent av kommunerna köper läromedel för mindre än 1000 kronor jämfört med 84 procent år 2021.
- 36 procent av kommunerna gör inköp för mindre än 800 kronor under 2022, jämfört med 60 procent under 2021.
- Andelen kommuner som gör inköp för mindre än 600 kronor har under 2022 minskat från 20 procent till 7 procent jämfört med år 2021.

90 procent av Sveriges kommuner lägger mindre än en procent av totalkostnaden för skolan på läromedel

Histogrammet nedan visar hur stor andel av totalkostnaden som läggs på läromedel i landets kommuner. Staplarnas höjd avgörs av hur många kommuner som lägger en viss andel av totalkostnaden på läromedel. Av grafen framgår att 90 procent av landets kommuner under 2022 la mindre än en procent av sina utgifter för skolan på läromedel. Det är till antalet 28 kommuner som har köpt in läromedel för mer än 1 procent av skolbudgeten.

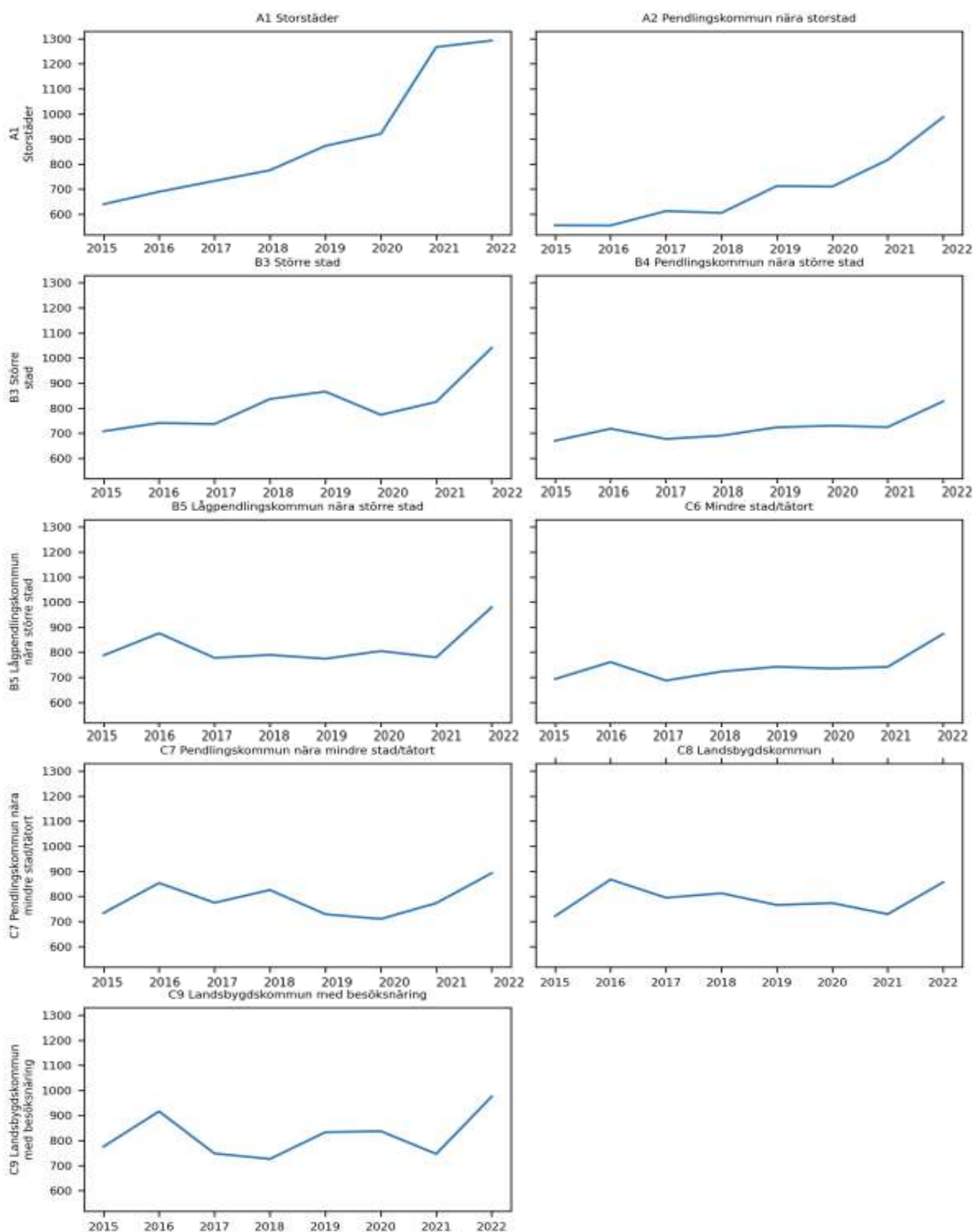
Storstäder investerar fortfarande mest i läromedel

Förutsättningarna kan skilja sig mellan olika typer av kommuner. Kostnader för lokaler är troligen högre i storstäder än på mindre orter medan utgifter för skolskjutsar är betydande i glesbygdskommuner. I årets Läromedelsbarometer, liksom föregående år, kan vi konstatera att det främst är storstäderna som fortsatt satsar på läromedel och att dessa sticker ut på ett tydligt sätt.

Medelvärdet av läromedelsinköp per elev är 1037 kronor (825 kronor år 2021) i större städer, vilket kan jämföras med landsbygdskommunernas medelvärde på 964 kronor (729 kronor år 2021).

Kommuners köp av läromedel per elev efter kommungrupp 2015–2022

Kommuners köp av läromedel per elev efter kommungrupp 2015–2022

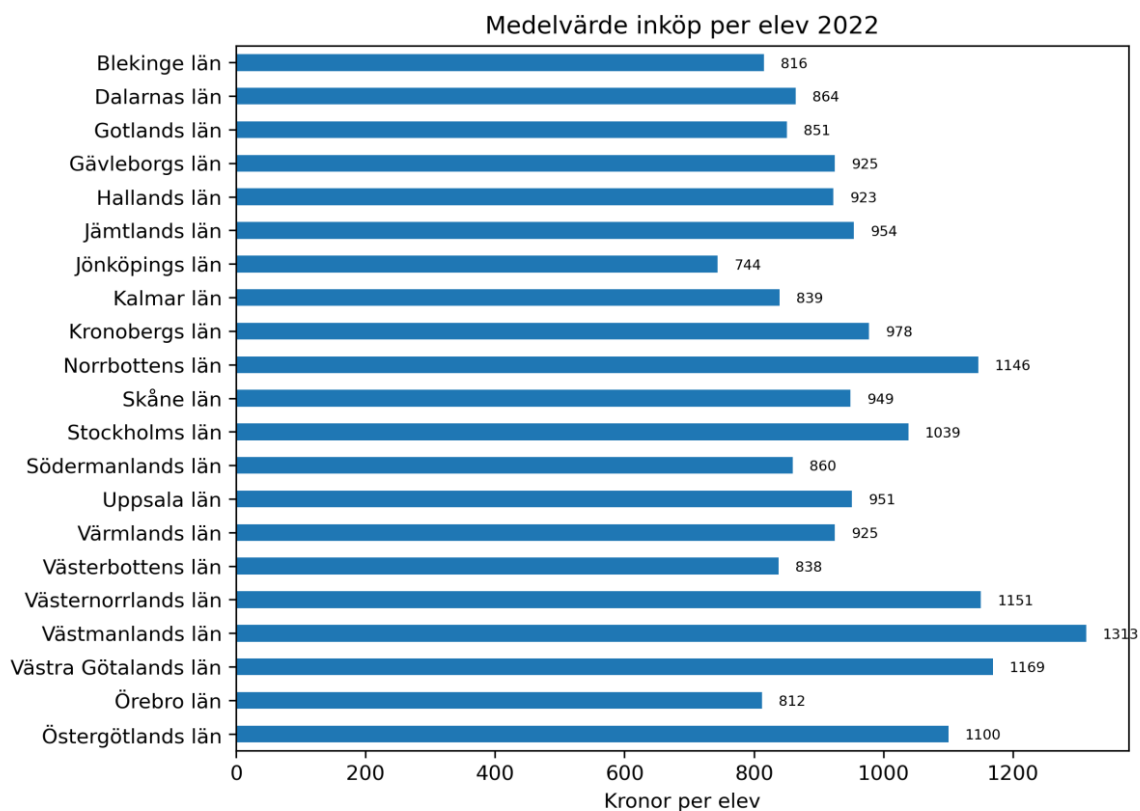

*Kommuntyperna definieras i enlighet med SKR:s kommungruppsindelning.

Regional ranking

Inköp av läromedel per elev efter län

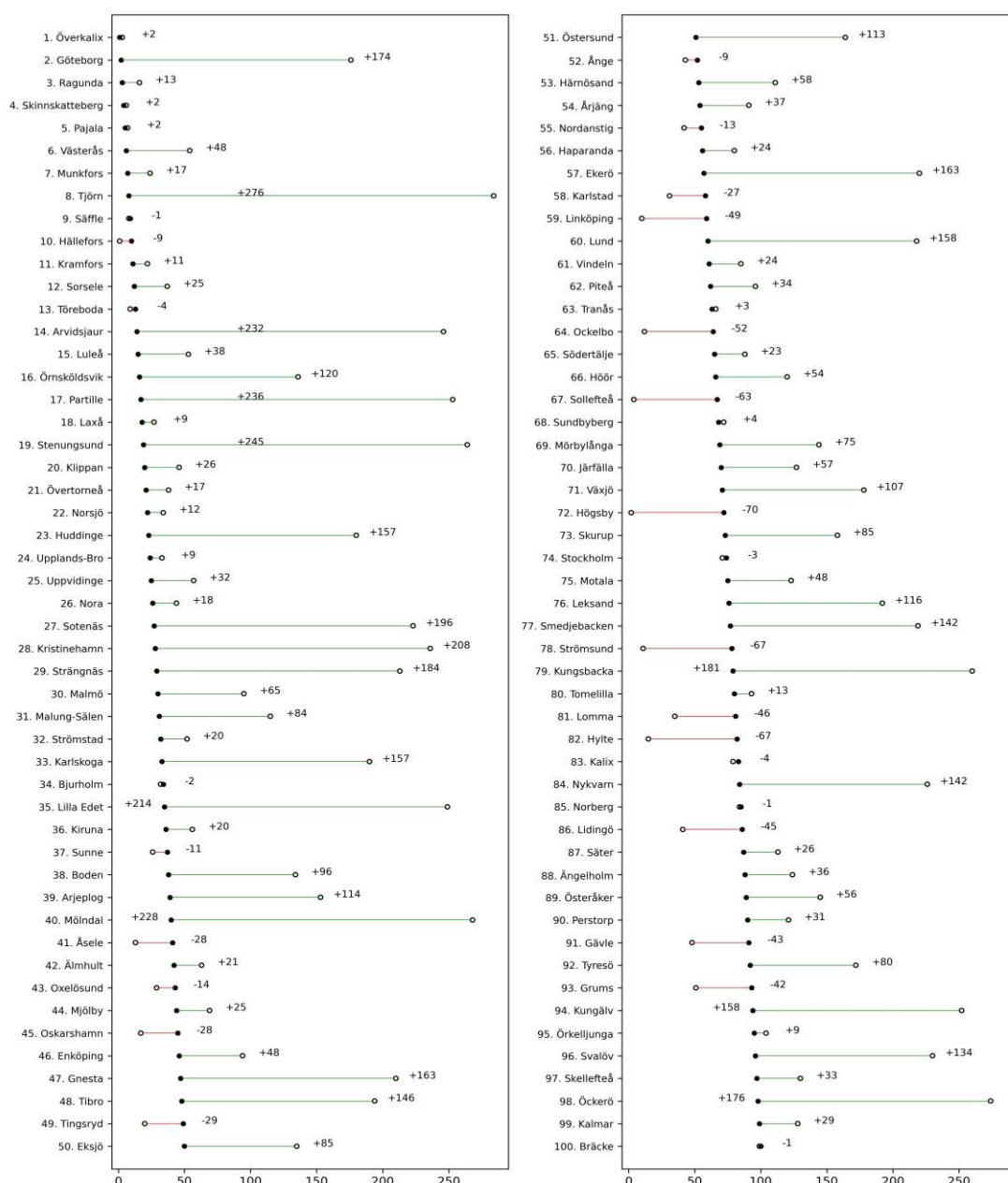
Skillnaden mellan inköp av läromedel i olika regioner är stor där Västmanlands län toppar med 1313 kronor i genomsnittligt läromedelsinköp per elev medan Jönköpings län hamnar i botten med 744 kronor per elev.

Kommunal ranking över tre års utveckling

De tre följande bilderna beskriver hur kommuners ranking utifrån respektive kommuns läromedelsinköp förändrats 2019–2022. Rankingens är baserad på tre års medelvärden för att jämna ut variationer mellan enskilda år.

Förändring av ranking 2019-2022 efter 3-års medelvärde (1/3)

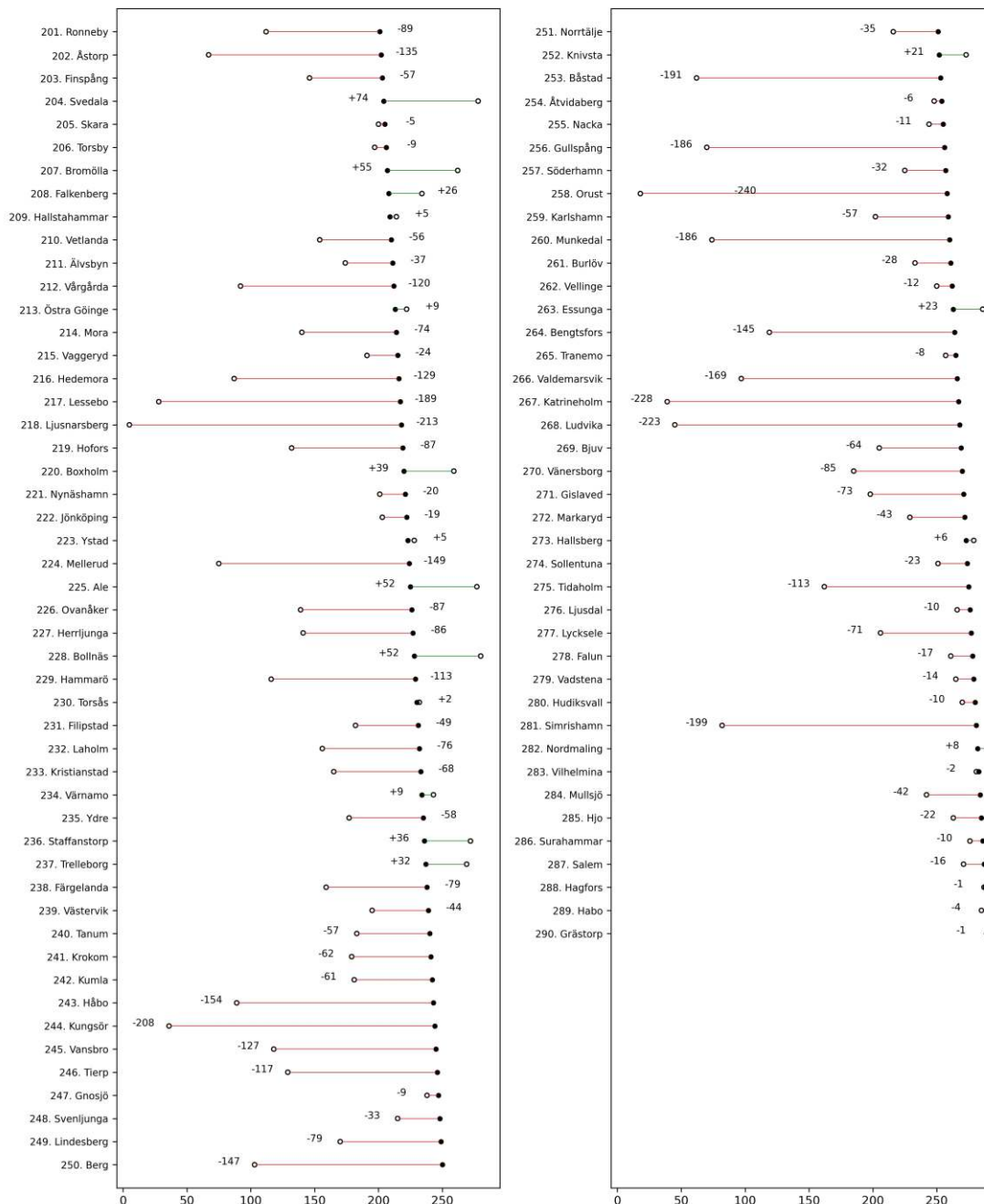
*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2022 och den fyllda rankingen 2019. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2019-2022 efter 3-års medelvärde (2/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2022 och den fyllda rankingen 2019. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2019-2022 efter 3-års medelvärde (3/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2022 och den fyllda rankingen 2019. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Intresserad av mer statistik?

På Läromedelsföretagens hemsida laromedelsforetagen.se finns statistik över läromedelsinköp för kommuner och regioner mellan åren 2015–2022.

Källor

Andel med högst grundskola i åldern 35-74 år

SCB https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_UF_UF0506/Utbildning/
Indikatorn fungerar som proxy för socioekonomisk situation, i likhet med vad SKR rekommenderar. Se: <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/folkhalsa/styraochledafolkhalsa/olkhalsostatistik/undvikfallgropar.36222.html>

Antal elever

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)
Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - Elever/Export – Antal elever per årskurs

Behöriga lärare

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)
Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export Personalstatistik med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne

Behörighet till gymnasiet

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)
Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde – Betyg åk 9/Export – Behörighet till gymnasieskolan, fr.o.m. 2011

Elever i friskolor

Statistik över elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2022/23. Skolverket. Se: [Elever och skolenheter i grundskolan – Läsåret 2022/2023](#)

Kommunala huvudmäns läromedelsinköp

Läromedias uppgifter om Läromedelsinköp
Kommunalförbund Göteborgsregionen. 13 kommuner ingår i Göteborgsregionens redovisade siffror för läromedelsinköp

Kommungrupper

Kommuntyperna definieras utefter SKR:s kommungruppsindelning från 2017. Se: [Kommungruppsindelning | SKR](#)

Definition av Läromedel

Samtliga av Läromedelsföretagens medlemmar följer denna kvalitetspolicy. Se: [Kvalitetspolicy för tryckta och digitala läromedel | Läromedelsföretagen \(laromedelsforetagen.se\)](#)

Konsumentprisindex (KPI), december 2022

Statistik om inflationstakten under 2022
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/statistiknyhet/konsumentprisindex-kpi-december-2022/>

Nordisk statistik

Läromedelsföretagens branschstatistik (Sverige), Förläggarföreningen (Norge) och Finnish Publishers Association (Finland)

Total kostnad för grundskolan

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export kostnader per kommun